

Рецедив неграмотности чи чергова вилазка ревізіонізму?

(Замість рецензії на книжку М. Йогансена: «Як будується оповідання»)

Взявшись за перо примушує нас найповіша спроба одного з бувицьких вчителів, Майка Йогансена, самим одвертим чином ревізувати естетичну теорію Плеханова.

Згаданий вище Йогансен, у «вступних словах» до брошури «Як будується оповідання», рідким одним розчерком пера покінчити з поглядами марксистів на мистецтво. «Ворожий всякій релігії (! С. М.), я не вважаю за потрібне вилловлювати випадкові сентенції про мистецтво, що вихоплювалися спорадично з вуст вождів, зайнятих по вуха, йнакше, важливішими справами, справедливо вважаючи, що нічого цікавого я в тих сенсациях не знайду».

А в другому місці він прямо таки взявся звести на ніщо заслуги Плеханова в галузі мистецтва. «По при всій нашій любові й повазі до Плеханова, як філософа, ми мусямо сказати: кантіянські ухили його в поглядах на мистецтво не мають нічого спільного з марксизмом. **Не можна, правда, брати плеханівських статтів про мистецтво всерйоз.**» (Шідкресл. наше—С. М.).

Здавалось би, що після таких велеречивих тирад знавець літератури, що «має слабість уважати свій погляд на мистецтво за єдино-марксистський, більше того, за єдино-правдивий» виложити якийсь зовсім новий, ще не виданий «єдино-марксистський», «єдино-правдивий» погляд на мистецтво.

І «нічого-же сумніюся» наш автор приступає до визначення мистецтва, як чогось, що має стосунки до полового життя людини і поруч з «...гладетуками, букетами й шукерками допомагає, приямором, хлопцеві, здійснювати ідею своєї мультимілікарії (просто, кажути, розплодження), хоч воно і являється, правда, в мікроскопічній дозі, джерелом пізнання (і те джерело є смердюче та каламутне), хоч воно і відіграє невелику дезорганізаційну роль, корисну в момент революції, але то все є акциденції, а субстанція, суть мистецтва то є — розвага. Соціальна вартість мистецтва дорівнюється приблизно вартості мороженого й селтерської води літом та гарячого чаю взимку. Соціальна виробнича, функція мистецтва така, як вару-

сєй чи новинної при; словом—це один із способів відпочивати. Читач уже бачить, що ми збираємося прочитувати Державина:

«Поззия тебе любезна,

Приятна, сладостна, полезна,

Как лесом вкусный лимонад».

і закінчує свій екскурс в емпірею мистецтва викильком, що «це й є найближче визначення мистецтва, яке є взагалі в науці».

Боли читати ці рядки нашого доморослого творця теорії, так і дивуєшся, що це? Чи не просто рецедив неграмотности бувшого стовпа Вапліта (Хвильовий же горюю стояв і за Плеханова в двокуєї, напр., з Пилипенком!) чи може смілий розподіл долів; чи це пррестенький собі невідповідальний літературний вибрик нешовнослітного хлопця, початкуного футуриста (за формулою: аби не так як воі!), чи може чергова вилазка «незадоволеного буржуа». Невже-ж це одна із ланок в ланцюгу: «Вальдшнепи» — «Народний Малахій» і т. д.!

Щоб не бути суб'єктивним в підході до цих питань—свідомо на них не відповідалмо. Йдемо—як-звєж нарешті будуть реагувати на все оце базітання співтовариші автора по колишній організації.

Але вернімося до навітньої теорії. Визначивши мистецтво по Фроїду і Державину і охрестивши свою теорію, що зразу одного малаха *), марксистського. Йогансен розглядає мистецтво ще й з других боків, як, наприклад, з того, що мистецтво «джерело

*) ... Цей малах, побажавши в ліст з'їсти курку перекрестив її в рибу і потім з'їв. Так приблизно робить і Йогансен, наивваючи свою еkleктичну фроїдо-державинську саламаку, марксизмом.

прибутків, що дає мистцеві змогу набутти обід, вищо і проституток», і що це є найлегший спосіб добувати гроші. Невжеж це і є 100% йогансенівський марксизм. Коли це так, то від цього «марксизму» аж дуже віддає настроями Ломпена і ботеміста. Невжеж туди ростуть бунші вихованці студії («Урбіно»). А що це дійсно так, в цьому нас переконує дальший хід думок автора, як от це, що місце мистецтва «десь поміж мороженним та сельтерською водою», що мистецтво дезорганізує людину, що мистець — блазень і дезорганізатор, що раз-у-раз зраджує інтереси роботодавців і частенько дурна їсть свій юдин хліб.

Коли читачи всю оту «беліберду», ніяк не надивуєшся, як це так воярши борці за форму, сьогодні договорились до такої писаревщини, про яку і не мріяли ніколи ідеологи «Плужанства» (а скільки їм дісталося за це від Вальдіншів!) і навіть сам Писарев тричі у пробі перевернеться від такого безсоромного перекручування й зведення до абсурду його поглядів.

Та досить цього блазнювання! Набридло.

Шкода тільки, що все це пишеться в формі шарад «неопределено многолетним опытом» професора радянської вищої школи молодим інтелектуалом. Іншим саме: українським, радянським, пролетарським. Про це автор вважася доцільним мовчати. Ну, що-ж! І це дещо говорить. *Omnes tacent clamant!* Коли мовчать — кричать, — каже латинське прислів'я.

Невже-ж в усій «методологічній» передмові (про практичну частину брошури: зразки і аналіза типових оповідань, можна сказати тільки те, що вони при всій своїй неоригінальності можуть принести деяку користь), так і нема начого дутнього? Є, і про це ми хочемо сказати кілька слів.

Вже минуло кілька років, як вапайтовці написали на своєму прапорі «романтизм». Що вони романтики і що романтизм найбільш революційний художній стиль для сучасного пролетарського мистецтва, про це велеречно говорив Сенченко і, здається, той же Йогансен та інші вапайтовці на останньому диспуті про «Нашу літературну дійсність» в будинку Блакитного рослинались за романтизм. Здавалось би, що Йогансенові нема чого переглядати цей традиційний погляд своєї бунші організації. Але і тут конфуз Йогансен вважася романтизм «типово-назадницьким мистецтвом». Приймаємо до відому, і запитуємо: чи можуть письменники, що вважали себе революційними і навіть пролетарськими, оголошувати це «типове назадництво» своїм художнім «кредо». Ще одно признание. Наш «єдино-правдивий» марксист аргументуючи свою думку про те, що мистецтво «дезорганізує» людину чи класу, з пафосом заявляє: «Жерці від мистецтва, архири від критики, мипролодисти від історії літератури, ієромонахи від естетики і архимандрити від теорії»... шукають днем з огнем «організуючих» творів і з сумом переиснуються, що тих, що «організують», ніхто не читає, а ті, що читаються, тільки «дезорганізують». Зчиняється лемонт і скрегіт зубовий й найвне здивування, що всі таланти непаче зличались писати «дезорганізуючі речі».

Це дуже цінне признание з вуст Йогансена. І приймаємо до відому. Росперезаний тон М. Йогансена дійшов свого апогею!.. Вчорашній український «наспрований інтелегент», провансалець Вовчик, становиться в величню позу Барамазова. Полюбуйтеся, мовляв, на «это зрелище». Наші «талановиті» «дезорганізуючі речі» всі читають, а «організуючі» лежать на складах.

По-перше, маленьке зауваження. Наш єдино-правдивий марксист здається і не чув, що таке діалектика. А ця саме діалектика, між іншим, каже, що один і той же твір може бути дезорганізуючим для одної класи (напр., пролетаріату) і «організуючим» для другої (для буржуазної). Саме це і ми хочемо сказати про ці твори, що їх має на гадці Йогансен. Конкретно: «Вальдіншів» — Хвильового і брошура Йогансена — без сумніву можуть впливати організуюче на нашу несобуржуазію і дезорганізуюче на пролетаріат. Це прекрасно зрозумів тов. Хвильовий і тому спалив цей роман і писпе (то авторитетним відомостям) «Анти-Вальдіншів». Та цього ніяк не второнає Майко Йогансен.

Хі, хі, — чую усмішку Йогансена, — а невже-ж комуністи не читали «дезорганізуючих» Вальдіншів». Читали то читали, але так, як читають «Дні» Шульгина, читали, щоби вивчити ворога, щоби уяснити собі відкіля він загрожує нам.

Але і тут була маленька різниця. Шульгина комуністи читають з ненавистю й огидою до своїх вчорашніх ворогів, які сьогодні озлоблені перемогою пролетаріату, галасують без тям: «кулеметів»... бо тільки мова кулеметів доступна вуличній черні»...

Зовсім інакше читали комуністи останній роман Хвильового. Серце крапало від жалю, що такий хороший колись пролетарський письменник підпав під вплив фашистів — Аглай й професорів Вовчиків, чи то пак, Йогансенів. Та годі! Чи варто було так багато займатися еkleктичною саламахою єдино-правдивого марксиста, Майка Йогансена? Навряд.

На закінчення-ж скажемо: борони нас, боже від таких друзів — єдино-правдивих марксистів, як Йогансен, а з ворогами ми самі якось впорасьмося. С. Ф.